

Življenje zemljepisnega imena

Četrte zemljepisnoimenske drobtinice so nastale na domači zemlji. Na primeru imena Ljubelj si poglejmo, kaj vse se lahko z imenom zgodi od njegovega nastanka naprej.

Lastna imena izvirno nastajajo v procesu polastnoimenjenja oziroma onimizacije. **Onimizacija** je prehod občnih imen (*nomina appellativa*) v lastna imena (*nomina propria*). Delitev na lastna in občna imena je utemeljena na pomenskih razlogih: občna označujejo predmete vrstno, lastna pa jih imenujejo (Šivic-Dular 1999). Drug proces nastanka lastnih imen je transonimizacija oziroma prehod lastnega imena za eno vrsto entitete v lastno ime za drugo vrsto entitete. Pri onimizaciji se funkcija stvarnega besednega pomena izgubi in se nadomesti s funkcijo identifikacije, ki jo lahko izrazimo z dodajanjem občnega imena (Šivic-Dular 2016). Sprememba, ki pri tem nastane, je, da občno ime, ki ima vlogo jedra, nosilca imenovanja imenuje vrstno, po onimizaciji pa

v besedni zvezi prevzame vlogo prilastka in nosilca imenovanja samo identificira in ga individualizira (Šivic-Dular 1999, 2016).

Imena, tudi zemljepisna, so besede. Beseda je: »*jezikovna enota iz glasov za označevanje pojmov*« (Slovar ... 2025). O besedah in imenih je akademik Marko Snoj zapisal (Snoj 2009, zalist): »*Besede so kakor ljudje, imajo svoje prednike in potomce, sorodnike in prijatelje. Iz svojih besedotvornih prednikov se rodijo zaradi potrebe po poimenovanju, se v teku svojega življenja spreminjajo, imajo potomce – ali pa tudi ne – in umrejo, ko jih nihče več ne potrebuje, ko njihove pomene prevzamejo druge besede ali ko poimenovano izgine iz naše zavesti. /.../ Imena so besede posebne vrste. So kot plemiči, celo pišemo jih z veliko začetnico, kar zbuja vtis, da jih cenimo bolj kot običajne besede. /.../ Lastna imena so v službi identifikacije neponovljivih stvarnosti: zemljepisnih danostih, živih bitij ali stvari./.../ Nekatera imena se*

Slika 1: Bakrorez Ljubelja iz Slave Vojvodine Kranjske (vir: Valvasor 1689).

rodijo imenskim staršem in so torej plemiči že od rojstva. Taka so npr. krajevno ime Radovljica iz osebnega Rado, vodno ime Savica iz Sava ali gorsko Šmarna gora iz svetniškega Marija. Druga se rodijo kot navadne besede in v ugodnih okoliščinah postanejo imena, npr. krajevni imeni Soteska in Socka iz sotéska oz. naglasne različice soteska. Redko se zgodi tudi, da zemljepisno ime postane navadna beseda, npr. kras iz pokrajinskega Kras ali vintgar iz pokrajinskega, prvotno hišnega Vintgar.«

Kako pa je z življenjem imena Ljubelj? Prvotno ime vsebuje svojilni pridevnik iz hipokoristika – to je ljubkovalna oblika rojstnega imena – v primeru Ljubelja na primer Ljubogoj, Ljubomir in podobno s prvim členom iz slovanskega »lŭbъ« v pomenu »ljub« oziroma »drag«. Podobnega izvora so nekatera staropoljska imena (na primer Lubel), poljska (na primer Lublin), češka (na primer Liblin) in slovaška (na primer L'ublov) (Snoj 2009).

S pomočjo Slovenske historične topografije (Kosi s sodelavci 2025) lahko ugotovimo, katere so najstarejše omembe imena Ljubelj (preglednica 1).

Iz konteksta lahko razberemo, da se v večini primerov ime nanaša na goro. Le v primeru imena *Lvbelino* se poimenovanje nanaša na trg, predhodnik današnjega Tržiča.

Prvo grafično upodobitev Ljubelja (slika 1) najdemo v Valvasorjevi Slavi Vojvodine Kranjske. Polihistor v njej na različnih mestih zapiše različna imena: *Loibel*, *Ldwel*, *Libel*, *Lobel*,

Preglednica 1: Pojavitev imena Ljubelj v arhivskih virih (Kosi s sodelavci 2025).

IME	KONTEKST	LETO
Loibel	... beyrn berg Loibel ...	1120–1251
Leuvel	... ecclesiam sancti Leonardi in monte Leuvel ...	1239
Lövel	... per montem Lövel ...	1251
Lëvel	... novalium montis Lëvel ...	1251
Leybel	... infra monten Leybel ...	1254
Lvbelino	... forum Lvbelino ...	1261
Livbel	... novalium in monte Livbel cum capella sancti Leonardi ...	1262
Lübel	... decimas novalium ... ad introitum montium Lübel ...	1268
Levbel	... sub monte Levbel ...	1268
Levben	... veste ze Gütenberch an dem Levben ...	1330
Levfel	... gereut in dem Levfel ...	1332
Leubel	... ecclesie seu capelle sancti Leonardi in monte Leubel ...	1342
Lewbil	... ecclesie sancti Leonhardi in monte Lewbil ...	1368
Lewbel	... under dem Lewbel ...	1383
Loibl	... unter den Loibl in Crain mit sambt den Capellen zu s. Anna unnd s. Catharein ...	1399
Lewbel	... auf den guphel des Lewbel vnd von dem Lewbel nach dem gepirg vncz zu dem Seelein ...	ok. 1420
Lewbl	... vnderm Lewbl ...	1444

Loibl, *Loybel*, *Loybl* in *Lybel*. V opisu omeni, da gre za: »... visoko, zelo ravno in strmo snežno goro, ki po luknji, ki je vanjo izkopana, spušča skozi sebesto na Koroško.« (Valvasor 1689, 205). Omeni tudi Ljubeljski hrib, kot prepoznaven mejnik na meji med Koroško in Kranjsko, z bralci pa deli tudi svojo zamisel o izkopu predora ter o njegovem načinu financiranja in upravljanja (Valvasor 1689).

Prvi nekoliko podrobnejši kartografski prikaz Kranjske, ki tudi sicer velja za kartografski presežek, je zemljevid *Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica* Janeza Dizme Florjančiča iz leta 1744 v merilu približno 1 : 110.000. Kljub srednjemu merilu je vrisana cesta na kranjski strani prelaza, ime *M. Loibl* pa nakazuje, da se tako imenuje gora, ne

prelaz (Florjančič 1744). Prvi nekoliko natančnejši kartografski vir za to območje je Jožefinski vojaški zemljevid, ki je rezultat vojaške izmere med letoma 1763 in 1787. Zemljevid v merilu 1 : 28.800 je bil namenjen predvsem vojaški rabi. Prelaz, ki je na zemljevidu sekcije 136 jasno vrisan, nima imena. Je pa z imenom *Gebürg Leobel* označen celoten greben med Nemškimi vrhom (*Nemschki Verch*) zahodno od njega in grebenom Košute (*Gebürg Kaschuta*) proti vzhodu in ga avtorji prevajajo v Ljubeljščico. Zanimivo je, da prelaz ni posebej opisan in poimenovan, še posebej glede na pomen, ki mu ga pripisuje Valvasor (Rajšp in Srše 1998). Drugi kartografski vir, pomemben za imenoslovje, je kataster iz časa Avstro-Ogrske monarhije. Prva izmera je bila na Kranjskem izvedena med

Slika 2: Upodobitev prelaza Ljubelj s kranjske strani na jedkanici iz začetka 19. stoletja, avtorja Ferdinanda Runke (vir: Österreichische Nationalbibliothek).

letoma 1823 in 1869 (tako imenovani Franciscejski kataster), druga pa med letoma 1867 in 1882 (tako imenovani Reambulančni kataster). Na Franciscejskem katastru sta zapisa *Loibelberg* za širše območje in *Loibel Spitz* za prelaz, na Reambulančnem pa je z imenom *Ljubel* poimenovan le prelaz. Da ime Ljubelj označuje goro, je razvidno tudi v knjigi Mali besednjak oziroma Kleines Wörterbuch. Gre za slovensko nemški slovar iz leta 1834, ki vsebuje geslo *Ljubèlj* oziroma nemško ustreznico *Loibel* ter dopis, da gre za goro (Mali besednjak ... 1834, 38). Podrobnejših kartografski prikazi obravnavanega območja v 19. stoletju niso bili izdelani.

Z začetka 20. stoletja je zanimiv vir Zemljevid Gorenjske iz leta 1915, ki vsebuje napis *Ljubèlj*, greben zahodno od prelaza pa je označen z imenom *Zelenica*. Gre torej za tisto lokacijo, ki je v Jožefinski vojaški izmeri zapisana kot *Gebürg Leobel*.

Po izgradnji predora pod prelazom na nadmorski višini 1058 m, ki so ga med letoma 1941 in 1945 gradili vojni ujetniki, odprt je bil leta 1963, se je ime Ljubelj začelo uporabljati tudi za predor. V ljudski govorici se je za nekdanji prelaz, ki so ga po izgradnji predora zaprli za promet, postopoma začelo uveljavljati poimenovanje »stari Ljubelj«. To se prvokrat pojavi že leta 1950 v članku o Podljubelju. Avtor je zapisal: »Prvotno je stari Ljubelj stal nekaj južneje od današnjega« (Podljubelj 1950, 3). V svojem prispevku se je poimenovan na območju prelaza in predora dotaknil tudi Kralj (1973, 5), ki je zapisal: »Ljubelj ni več prelaz, temveč predor. Stari Ljubelj, kakor danes imenujemo prelaz ...«. Čeprav je v naslovu beseda stari zapisana z malo začetnico, na podlagi vsebine lahko sklepamo, da poimenovanje že razume kot lastno ime. Pozneje se to poimenovanje prične uporabljati pogosteje, na primer v Planinskem vestniku (Tomazin 1993) in Tržiških razgledih (Čarman 1995).

Raba poimenovanja stari Ljubelj je postala tako pogosta, da je Občina Tržič na Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije vložila predlog uradnega preimenovanja. Manca Černivec, Helena Dobrovoljc in Matjaž Geršič so izvedli raziskavo, v kateri so s pomočjo udeležbe zainteresirane javnosti in geografskih informacijskih sistemov ugotovili, katere geografske danosti v sodobnosti posamezniki dojemajo v povezavi z določenimi imeni (Geršič, Černivec in Dobrovoljc 2024). To je bila strokovna podlaga za uradno preimenovanje cestnega prelaza v **Stari Ljubelj**, ter imenovanje območja pred predorom z izhodiščem proti Zelenici z imenom **Ljubelj**.

Pri tej spremembi zemljepisnega imena gre za neko jezikovno nujo, ki je nastala zaradi potencialnega šuma v komunikaciji, ki je bil s sprejeto rešitvijo vsekakor odpravljen.

Z metodološkega gledišča se je participativni proces izkazal kot ustrezen, saj smo raziskovalci dobili vpogled v dejansko rabo posameznih imen in mnenje lokalnega prebivalstva glede nameravanih sprememb. Med anketiranci je naletelo na ugoden odziv tudi risanje spoznavnih zemljevidov in se izkazalo kot ustrezen metodološki pristop pri določanju zamejenosti posameznih zemljepisnih imen.

Če se na koncu vrnemo k uvodnim besedam akademika Snoja, lahko rečemo, da je ime Ljubelj res tipična beseda s človeškimi lastnostmi – ne

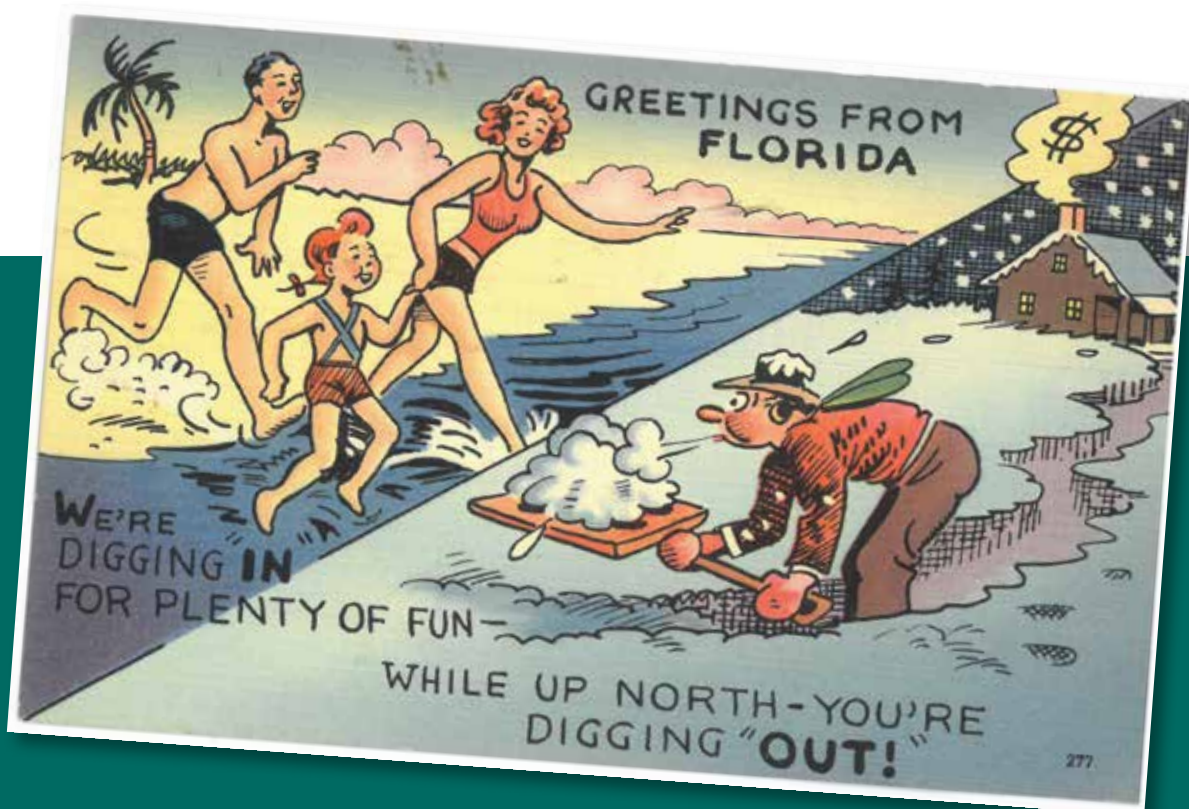
samo, da je bila rojena iz imenskega starša in nekaj časa živela na vrhu grebena – celo preselila se je; najprej na sedlo, zatem še nižje na pobočje. In tudi potomstvo ima – Stari Ljubelj. Pa bo to ime morda imelo potomce? In koliko časa bo živelo?

dr. Matjaž Geršič

ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika

Vir in literatura

1. Čarman, P. 1995: Prikoličar na serpentinah starega Ljubelja. Tržiški razgledi 2-9.
2. Florjančič, J. D. 1744: Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica 1 : 110.000. Labaci.
3. Geršič, M., Černivec, M., Dobrovoljc, H. 2024: Preimenovanje prelaza Ljubelj v Stari Ljubelj. Geografski vestnik 96-1.
4. Kosi, M., Bizjak, M., Seručnik, M., Šilc, J. 2025: Slovenska historična topografija. Medmrežje: <https://topografija.zrc-sazu.si/> (9. 9. 2025).
5. Kralj, D. 1973: Pozabljeni (stari) Ljubelj. Rodna gruda 20-12.
6. Mali besednjak slovenskega in nemškega jezika 1834. Ljubljana.
7. Podljudelj 1950. Slovenski vestnik 5-18.
8. Rajšp, V., Serše, A. (ur.) 1998: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, 4. zvezek. Ljubljana.
9. Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. Medmrežje: www.fran.si (9. 9. 2025).
10. Snoj, M. 2009: Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen. Ljubljana.
11. Šivic-Dular, A. 1999: Skladenjska določitev lastnega imena. Jezik in slovstvo 44.
12. Šivic-Dular, A. 2016: osebni vir. Ljubljana.
13. Tomazin, I. 1993: Dolg poletni dan. Planinski vestnik 93-12.
14. Valvasor, J. V. 1689: Die Ehre deß Hertzogthums Crain. Laybach.

Kaj je vaša prva asociacija, ko pomislite na razglednico? Verjetno kakšna idilična pokrajinska veduta krajev, ki ste jih obiskali v času vaših zadnjih počitnic, ali krajev, ki so jih raziskovali vaši najbližji in vam iz tam poslali svoje vtise. Pa so razglednice res zgolj to? Nikakor! Sporočajo lahko še marsikaj, več o tem pa v naslednji številki Geografskega obzornika.